

Izabela Rajska-Kulik

Wsparcie społeczne oczekiwane przez kobiety doświadczające agresji ze strony ich partnerów życiowych

Chowanna 1, 21-33

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 2001	R. XLIV (LVI)	T. 1 (16)	s. 21—33
------------	--	---------------	------------------	--------------	----------

Izabela RAJSKA-KULIK

Wsparcie społeczne oczekiwane przez kobiety doświadczające agresji ze strony ich partnerów życiowych

Analiza problematyki wzajemnych relacji wewnątrzmażeńskich może prowadzić do wniosku, że agresja i miłość są zjawiskami występującymi w małżeństwie w porównywalnym stopniu. Przy czym agresję często wiąże się z miłością w ogóle, niezależnie od tego, czy ma ona miejsce w małżeństwie, czy w wolnym związku.

Literatura przedmiotu pozwala stwierdzić, że rodzina jest bodaj najbardziej uwikłaną w wewnętrzne konflikty i przemoc cywilną grupą społeczną (Piekarśka, 1986). Coraz więcej badaczy skłania się do uznania konfliktów i agresji w rodzinie za typowy przejaw jej funkcjonowania, a nie za objawy czy konsekwencje szeroko rozumianej patologii (por. Gelles, Straus, 1979). Biorąc pod uwagę to, że życie małżeńskie przybiera czasami postać gwałtowną i zdarza się, iż ciepło domowego ogniska ma raczej „piekielną temperaturę”, postawiono następujące pytanie: Czy kobiety, będące w różnym stopniu ofiarami agresji w związku, różnią się między sobą potrzebą uzyskiwania pomocy od innych?

Agresję interpersonalną definiuję jako zachowanie mające na celu wyrządzenie szkody i/lub sprawienie cierpienia innym osobom (Frączek, 1979). Zachowanie to przejawia się w formie werbalnej i fizycznej. Agresja fizyczna to atakowanie drugiego człowieka przy użyciu określonych części ciała lub

narzędzi, by zadać ból lub wyrządzić szkody materialne. Agresja werbalna przejawia się w kierowaniu pod adresem osoby atakowanej przykrych dla niej bodźców słownych, wywołujących u niej strach, poczucie krzywdy, odrzucenia czy poniżenia (Staniak, 1980).

Przez wsparcie społeczne rozumiem (za: Sęk, 1986) rodzaj interakcji społecznej o następujących cechach:

- zostaje podjęta przez jedną bądź obie strony w sytuacji problemowej lub trudnej;
- w jej toku dochodzi do wymiany emocjonalnej, wymiany informacji, wymiany instrumentów działania lub wymiany dóbr materialnych; wymiana ta może być jednostronna lub dwustronna;
- w dynamicznym układzie interakcji wspierającej można wyróżnić osobę wspierającą (pomagającą) i osobę odbierającą wsparcie;
- dla skuteczności tej wymiany społecznej istotna jest odpowiedniość między rodzajem udzielanego wsparcia a potrzebami odbiorcy wsparcia;
- interakcja wspierająca ma na celu zbliżyć jednego lub obu jej uczestników do rozwiązania problemu, przezwyciężenia sytuacji trudnej.

W zależności od tego, co stanowi w toku interakcji wspierającej treść wymiany społecznej, H. Sęk (1997) wyróżnia następujące rodzaje wsparcia:

- wsparcie emocjonalne, czyli przekazywanie w toku interakcji emocji, które uspokajają, podtrzymują, odzwierciedlają troskę, pozytywne ustosunkowanie do osoby wspieranej;
- wsparcie informacyjne (poznawcze) polegające na udzielaniu informacji, które sprzyjają lepszemu zrozumieniu sytuacji i własnego położenia życiowego, co może pomóc w rozwiązaniu problemu;
- wsparcie instrumentalne, czyli wymiana informacji o konkretnych sposobach postępowania; w tym wypadku mówi się o modelowaniu skutecznych zachowań zaradczych, jak również o dostarczaniu instrumentów (sposobów) postępowania, zdobywania informacji i dóbr materialnych;
- wsparcie rzeczowe (materialne) będące konkretną pomocą rzeczową i finansową oraz bezpośrednie fizyczne działanie na rzecz osób potrzebujących.

Jak stwierdza H. Sęk (1997), osoby wspierające pomagają człowiekowi w mobilizacji jego potencjału psychicznego, uczestniczą w realizacji zadań, które stwarzają mu trudności, a także pomagają w zdobyciu określonych dóbr materialnych i umiejętności. Dla skuteczności wsparcia społecznego bardzo ważne staje się, czy oferowana pomoc jest dostosowana do potrzeb, czyli trafna zarówno pod względem ilości, jak i rodzaju udzielanej pomocy.

Do czynników decydujących o zakresie oczekiwanego wsparcia można zaliczyć czynniki sytuacyjne, osobowościowe oraz relację osoba — problem. Decydują one o skuteczności działania wsparcia, a więc o jego psychologicznej roli w radzeniu sobie przez człowieka z różnorodnymi trudnościami (Bartos, 1992). Wśród cech podmiotu, warunkujących oczekiwanie, poszukiwanie

i mobilizowanie wsparcia wymienia się m.in. samoocenę, poczucie kontroli oraz kompetencje społeczne (por. Sęk, 1997). Z kolei czynniki sytuacyjne wynikają z wielkości zasięgu krytycznych wydarzeń, tzn. albo dotyczą tylko jednej wyizolowanej sfery życia osobistego, albo ingerują w całe życie człowieka (Sęk, 1997).

Obserwacje związków, w których używa się przemocy, pozwalają stwierdzić, iż doświadczanie agresji ze strony partnera stanowi sytuację zagrożenia, w różnym stopniu mobilizującą ofiary do poszukiwania i korzystania ze wsparcia społecznego. Biorąc ów fakt pod uwagę, przeprowadzone badania stanowiły próbę odpowiedzi na pytanie, jakiego rodzaju wsparcia i z jakich źródeł oczekują kobiety doznające w różnym stopniu agresji ze strony swojego partnera życiowego.

Kryterium różnicowania badanej grupy stanowiło nasilenie w związku agresji fizycznej, ale przede wszystkim werbalnej, ze względu na to, iż niewiele kobiet przyznało się do doświadczania w relacji agresji o charakterze fizycznym. Na tej podstawie wyodrębniono trzy grupy: kobiety będące ofiarami silnej agresji, kobiety doświadczające średnio nasilonej agresji, kobiety doświadczające niewielkiej agresji.

Analiza psychologicznych mechanizmów funkcjonowania związków, w których używa się przemocy, pozwala stwierdzić, że jej ofiary często wprost lub w sposób pośredni zwracają się do otoczenia, oczekując pomocy. Założono, iż częsta agresja ze strony współpartnera prowadzi do nasilenia u kobiet poczucia zagrożenia. O jego rozmiarach decyduje postrzeganie siebie jako niezdolnej do przeciwstawienia się zagrożeniu, co wynika z faktu, że pojawienie się przemocy nie da się przewidzieć ani skontrolować. Zgodnie z modelem mobilizacji wsparcia w takiej sytuacji człowiek tym bardziej poszukuje i oczekuje pomocy (Sęk, 1997). Konsekwencją zatem tego mechanizmu staje się oczekiwanie przez krzywdzone kobiety większego wsparcia ze strony otoczenia.

W badaniu przyjęto hipotezę, że kobiety należące do wyodrębnionych grup będą różniły się pod względem preferowanych źródeł wsparcia społecznego oraz w zakresie rodzaju tego wsparcia, uznanego przez nie za najbardziej efektywne. Prawdopodobnie kobiety doznające bardziej drastycznych form agresji częściej oczekują ratunku i bezpośrednio zwracają się o pomoc do najbliższej rodziny, przede wszystkim rodziców, ale też dzieci. Ma to związek z tym, że naturalne, rodzinne sieci wsparcia nie wyciskają hańbiącego piętna i są łatwo dostępne (Solomon i in., 1987). Kobiety te również częściej znajdują oparcie u takich osób, jak psycholog czy ksiądz. Z kolei kobiety w mniejszym stopniu krzywdzone także korzystają ze wsparcia najbliższych, ale jednocześnie są bardziej skłonne rozmawiać i dzielić się swoim problemem z osobami spoza rodziny (przyjaciół, kolega z pracy, sąsiad). Rzadziej też poszukują pomocy u osób profesjonalnie zajmujących się jej udzielaniem. Jeśli

chodzi o rodzaj wsparcia, którego kobiety oczekują w związku z doświadczaną agresją partnera, to prawdopodobnie ma ono charakter wsparcia emocjonalnego. Jednakże w sytuacji bardziej krzywdzonych kobiet okazywanie im pozytywnych uczuć, towarzyszenie w trudnych chwilach i podnoszenie ich na duchu może okazać się niewystarczające. Pojawia się zatem pytanie, czy kobiety z tej grupy w większym stopniu oczekują rozmów o swoim problemie, rad i wskazówek oraz zachęty do konkretnego działania? W pracy założono także wystąpienie różnic dotyczących aktywności kobiet w poszukiwaniu wsparcia społecznego.

Sposób przeprowadzenia badań i charakterystyka badanej grupy

Badania miały charakter ankietowy. W pierwszej części kobiety odpowiadały na 6 pytań na temat przejawów i nasilenia agresji ze strony partnera. W drugiej części badane określały, jak często w związku z konfliktami z partnerem otrzymują pomoc od konkretnych osób, w jakim stopniu są zadowolone z tej pomocy i od kogo oczekują jej więcej, a także jak często podejmują określone działania, aby tę pomoc uzyskać, oraz jakiego rodzaju wsparcia (wsparcie emocjonalne, poznawcze, instrumentalne, materialne) oczekują od otoczenia.

Badania zostały przeprowadzone w marcu i kwietniu 1999 roku. Spośród 187 kobiet biorących w nich udział 77 przyznało, iż w ich związku dochodzi do agresji ze strony partnera — odpowiedzi tej grupy będą stanowiły przedmiot dalszej analizy.

Badane — w wieku od 27 do 45 lat — miały wykształcenie średnie. Przeciętna wieku w grupie kobiet doświadczających silnej agresji wynosiła 34 lata, o średniej — 35 lat, słabej agresji — 29 lat. Średnia długość stażu małżeńskiego była zbliżona w każdej z wyróżnionych grup i wynosiła około 10 lat. Wśród badanych kobiet 26% miało jedno dziecko, 65% więcej niż jedno, a 9% kobiet nie posiadało potomstwa.

Jak wcześniej zasygnalizowano, agresja ze strony partnera przybierała różne formy, występowała w różnym nasileniu i z różną częstotliwością. Badane przyjmowały również odmienne postawy podczas samego zdarzenia (były albo aktywne, albo pasywne).

Biorąc pod uwagę wspomniane ustalenia, a jednocześnie przyjmując jako nadrzędne kryterium opinię kobiet o nasileniu agresji partnera, do trzech wyróżnionych grup zaklasyfikowano następującą liczbę badanych: grupa doświadczająca znacznej agresji — 23 kobiety, średniej — 29 kobiet, słabej

agresji — 25 badanych. Przy czym w pierwszej grupie 78% kobiet wskazało na agresję werbalną — krzyk i grożenie, 48% — na wyzywanie i poniżanie, 13% przyznało się do popychania i poszturchiwania przez swojego partnera, a 9% do bicia rękami i przedmiotami. W grupie drugiej 90% badanych kobiet uznało się za ofiary krzyku i grożenia, 21% — wyzywania i poniżania, a 7% popychania i poszturchiwania przez partnera. Kobiety z grupy trzeciej doświadczały agresji wyłącznie o charakterze werbalnym w postaci krzyku i grożenia.

Wyniki badań

Na podstawie odpowiedzi kobiet należących do trzech wyodrębnionych grup można stwierdzić, że różnią się one pod względem wielkości sieci wsparcia społecznego. Badane będące ofiarami silnej przemocy partnera (zob. tabelę 1) uzyskiwały wsparcie większej liczby osób w porównaniu z kobietami z dwóch pozostałych grup. Często badane z tej grupy uzyskiwały pomoc przede wszystkim rodziców (36,4%) i dzieci (22,7%), czasami wsparcia udzielali przyjaciele (34,8%) i krewni (21,7%). Około 26% kobiet wskazało na okazijną pomoc kolegów z pracy. O częstej pomocy księdza oraz sąsiadów wspomniało odpowiednio 4,3% i 8,7% badanych. Ponad 17% kobiet z tej grupy uzyskiwała czasami pomoc psychologa.

Kobiety doświadczające średnio nasilonej agresji partnera (zob. tabelę 2), zwracały się o pomoc do mniejszej liczby osób. Dla nich jednak, podobnie jak dla poprzedniej grupy, rodzice, dzieci i przyjaciele są najważniejszymi grupami wsparcia. Częstą pomoc z ich strony deklarowało odpowiednio 35,7%, 23,1%, 20,7% badanych kobiet. Zdecydowanie mniejszą rolę w tym względzie odgrywają krewni, którzy — według 10,3% kobiet — pomagają im sporadycznie.

Badane będące obiektem agresji werbalnej i o niewielkim nasileniu (zob. tabelę 3), uznawały rodziców, dzieci i innych krewnych za główne źródło wsparcia. Jednak najczęściej pomoc tę określały jako okazijną (rodzice — 32%, dzieci 27,3%) lub sporadyczną, jak w wypadku krewnych — 32%. Nigdy w związku z doznaną agresją nie wspierał kobiet z tej grupy psycholog czy ksiądz.

Badane określały również stopień zadowolenia z uzyskanej pomocy. Jak się okazało, kobiety doświadczające silnej agresji były najczęściej w dużym stopniu zadowolone ze wsparcia dzieci (36,4%) i średnio zadowolone z pomocy rodziców (36,4%). Pomoc przyjaciół sprawiała zarówno dużo zadowolenia (21,7%), jak i niewiele (21,7%). Wsparcie kolegów z pracy było najczęściej oceniane na poziomie średnim (34,8%).

Tabela 1

Wyniki grupy kobiet doświadczających silnej agresji partnera (w %)

Grupy udzielające wsparcia	Częstość pomocy				Stopień zadowolenia z pomocy				Większe oczekiwanie pomocy				Częstotliwość działań w celu uzyskania pomocy				Rodzaj oczekiwanej pomocy			
	często	czasami	rzadko	nigdy	duży	średni	niewielki	żaden	często	czasami	rzadko	nigdy	często	czasami	rzadko	nigdy	okazywanie uczuć	rozmowa	radę i wskazówki	pomoc pieniężna, rzeczowa
Rodzice	36,4	22,7	22,7	18,2	31,8	36,4	9,1	4,5	40,9	18,2	4,5	36,4	—	31,8	36,4	31,8	81,8	63,6	45,4	50
Dzieci	22,7	22,7	4,5	50	36,4	9,1	—	4,5	18,2	4,5	9,1	68,2	4,5	22,7	9,1	63,6	63,6	9,1	4,5	—
Inni krewni	4,3	21,7	8,7	65,3	8,7	13	8,7	4,3	—	13	34,8	52,2	—	17,4	8,7	73,9	13	17,4	—	30,4
Przyjaciele	8,7	34,8	21,7	34,8	21,7	21,7	—	—	8,7	17,4	21,7	52,2	8,7	47,8	13	30,5	39,1	26,1	30,4	4,3
Koledzy z pracy	8,7	26,1	17,4	47,8	13	34,8	4,3	—	—	8,7	17,4	73,9	—	13	26,1	60,9	30,4	17,4	8,7	4,3
Sąsiedzi	8,7	4,3	8,7	78,3	4,3	13	4,3	—	—	4,3	—	95,7	—	8,7	4,3	87	21,7	—	—	—
Psycholog	—	17,4	8,7	73,9	4,3	17,4	4,3	—	—	8,7	8,7	82,6	—	—	4,3	95,7	8,7	8,7	13	—
Ksiądz	4,3	—	8,7	87	4,3	—	4,3	4,3	—	8,7	8,7	82,6	—	4,3	8,7	87	8,7	—	—	—

Tabela 2

Wyniki grupy kobiet doświadczających średnio nasilonej agresji partnera (w %)

Grupy udzielające wsparcia	Częstość pomocy				Stopień zadowolenia z pomocy				Większe oczekiwanie pomocy				Częstotliwość działań w celu uzyskania pomocy				Rodzaj oczekiwanej pomocy			
	często	czasami	rzadko	nigdy	duży	średni	niewielki	żaden	często	czasami	rzadko	nigdy	często	czasami	rzadko	nigdy	okazywanie uczuć	rozmowa	radę i wskazówki	pomoc pieniężna, rzeczowa
Rodzice	35,7	21,4	25	17,8	39,2	25	17,8	—	17,8	32,1	7,1	42,9	14,2	39,3	25	21,4	67,8	50	39,3	21,4
Dzieci	23,1	15,3	7,7	53,8	30,8	11,5	3,8	—	3,8	15,4	3,8	76,9	11,5	15,4	11,5	61,5	42,3	7,7	—	—
Inni krewni	—	10,3	13,8	75,9	10,3	3,4	10,3	—	—	10,3	—	89,7	—	10,3	13,8	75,9	20,7	6,9	13,8	—
Przyjaciele	20,7	31	10,3	37,9	31	17,2	13,8	—	17,2	20,7	3,4	58,7	6,9	37,9	10,3	44,9	34,4	27,6	27,6	—
Koledzy z pracy	3,4	17,2	24,1	55,3	6,9	20,7	13,8	3,4	—	17,2	6,9	75,9	—	13,8	24,1	62,1	17,2	24,1	20,7	—
Sąsiedzi	—	6,9	10,3	82,8	—	6,9	10,3	—	—	3,4	6,9	89,7	—	—	13,8	86,2	17,2	6,9	3,4	—
Psycholog	—	—	—	100	—	—	—	—	—	6,9	—	93,1	—	—	—	100	—	3,4	17,2	—
Ksiądz	—	6,9	10,3	82,8	3,4	10,3	3,4	—	3,4	3,4	3,4	89,8	—	3,4	6,9	89,7	3,4	3,4	6,9	3,4

Tabela 3

Wyniki grupy kobiet doświadczających niewielkiej agresji partnera (w %)

Grupy udzielające wsparcia	Częstość pomocy				Stopień zadowolenia z pomocy				Większe oczekiwanie pomocy				Częstotliwość działań w celu uzyskania pomocy				Rodzaj oczekiwanej pomocy			
	często	czasami	rzadko	nigdy	duży	średni	niewielki	żaden	często	czasami	rzadko	nigdy	często	czasami	rzadko	nigdy	okazywanie uczuć	rozmowa	radę i wskazówki	pomoc pieniężna, rzeczowa
Rodzice	20	32	20	28	32	20	20	—	4	20	20	56	4	28	28	40	52	32	32	20
Dzieci	18,2	27,3	4,5	50	50	—	—	—	—	13,6	18,2	68,2	—	27,3	13,6	59,1	40,5	45	4,5	—
Inni krewni	4	20	32	40	12	20	28	—	—	4	28	68	—	12	28	60	48	20	12	—
Przyjaciele/znajomi	—	32	40	28	4	20	48	—	—	12	28	60	12	4	48	36	20	32	12	—
Koledzy z pracy	—	—	32	68	—	4	20	4	—	—	20	80	—	—	20	80	12	12	—	—
Sąsiedzi	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	4	86	—	4	—	96	4	—	—	—
Psycholog	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	4	86	—	—	4	96	4	12	4	—
Ksiądz	—	4	4	82	—	4	4	—	—	—	20	80	—	12	4	84	—	12	—	—

Kobiety doświadczające średnio nasilonej agresji partnera najczęściej bardzo pozytywnie oceniały wsparcie oferowane przez rodziców (39,2%), dzieci (30,8%) i przyjaciół (31%). Podobnie jak w poprzedniej grupie, pomoc kolegów z pracy spotykała się najczęściej ze średnim stopniem zadowolenia.

Spośród badanych doznających niewielkiej agresji, o charakterze werbalnym 32% kobiet stwierdziło, iż w dużym stopniu są zadowolone z pomocy rodziców, a 50% kobiet wysoko oceniło pomoc otrzymywaną od dzieci. Ze wsparcia natomiast krewnych, przyjaciół i kolegów z pracy nie były w takim stopniu zadowolone.

Badane kobiety określały również, od której z osób w ich otoczeniu oczekują więcej pomocy. Okazało się, że spośród kobiet najbardziej krzywdzonych 40,9% często chciałoby uzyskać więcej wsparcia od rodziców. Odczuwanie czasami takiej potrzeby deklarowało 18,2% badanych. Z kolei 36,4% nie oczekiwało więcej wsparcia od rodziców. Większej pomocy dzieci wymagałoby 18,2% kobiet. Od przyjaciół badane raczej rzadko (21,7%) lub czasami (17,4%) potrzebowałyby więcej pomocy niż otrzymywały. Sąsiedzi, psycholog i ksiądz nie stanowili grupy, po której kobiety oczekiwały większej i częstszej pomocy.

Wśród kobiet przeżywających średnio nasiloną agresję partnera 32,1% czasami pragnęło uzyskać więcej pomocy od rodziców, niż miało to miejsce w rzeczywistości, ale jednocześnie 42,9% nie deklarowało w ogóle takiej potrzeby. Zaledwie 15,4% czasami oczekiwało więcej pomocy od swoich dzieci. Nigdy nie miało tego rodzaju potrzeb aż 76,9% badanych. Od przyjaciół 17,2% kobiet chciało często uzyskać więcej pomocy, a 20,7% czasami.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, iż ankietowane należące do trzeciej grupy (doświadczające niewielkiej agresji) czasami (20%) lub rzadko (20%) oczekiwały więcej pomocy rodziców, czasami (13,6%) lub rzadko (18,2%) chciały, aby dzieci były w większym stopniu źródłem wsparcia. Również od innych krewnych i przyjaciół badane rzadko oczekiwały więcej pomocy.

Uzyskanie pomocy wymaga czasami podjęcia określonych starań. Zapytano więc badane, jak często zabiegają o wsparcie. Okazało się, iż z kobiet bardzo mocno doświadczonych agresją partnera 31,8% czasami, a 36,4% rzadko poszukuje pomocy ze strony rodziców. Czasami 22,7% badanych stara się uzyskać wsparcie dzieci, a 47,8% — wsparcie przyjaciół.

Porównanie z grupą kobiet w średnim stopniu krzywdzonych agresją partnera pozwala stwierdzić, że przejawiają one podobną do poprzedniej grupy aktywność w celu zdobycia wsparcia rodziców, dzieci i przyjaciół.

Wyniki badań wskazują na podobieństwo działań trzeciej grupy kobiet, zabiegających o wsparcie rodziców i dzieci, do czynności poprzednich grup. Natomiast 48% tych kobiet rzadko podejmuje konkretne kroki, aby uzyskać pomoc od przyjaciół.

Uzyskane rezultaty pozwalają zauważyć, iż kobiety bardziej krzywdzone częściej chciały być wspierane przez rodziców, dzieci i przyjaciół aniżeli kobiety doświadczające mniejszej agresji partnera.

Badane kobiety określały również, od kogo i jakiego rodzaju pomocy oczekują w związku z doświadczaną agresją partnera. Jak się okazało, kobiety z grupy pierwszej (duża agresja partnera) oczekują przede wszystkim wsparcia emocjonalnego rodziców (81,8%) i dzieci (63,6%), a także, chociaż w mniejszym stopniu, przyjaciół (39,1%) i kolegów z pracy (30,4%). Wyniki badanych z grupy drugiej (średnia agresja partnera) rozkładają się w zbliżony sposób, jeśli chodzi o wsparcie emocjonalne rodziców, dzieci i przyjaciół. Od kolegów z pracy natomiast oczekują one więcej wsparcia poznawczego aniżeli emocjonalnego.

Badane z trzeciej grupy (mała agresja partnera) oczekiwały przede wszystkim okazywania pozytywnych uczuć (sympatii, przyjaźni, miłości) rodziców i krewnych, a także, chociaż w mniejszym stopniu, swoich dzieci. Z przyjaciółmi natomiast najchętniej rozmawiały o zdarzeniach związanych z agresją partnera, aby lepiej zrozumieć swoją sytuację. Według każdej z badanych grup w dawaniu rad i wskazówek (wsparcie instrumentalne) najbardziej kompetentni są rodzice. Kobiety doświadczające agresji partnera w stopniu dużym lub średnim oczekują rad i wskazówek również od przyjaciół.

Na podstawie badań stwierdzono, iż wyodrębnione grupy kobiet różnią się pod względem oczekiwań wsparcia materialnego. Kobiety z grupy pierwszej (najbardziej krzywdzone) spodziewały się konkretnej pomocy pieniężnej i rzeczowej od rodziców (50%) i krewnych (30,4%). Z kolei mniejsza liczba kobiet z grupy drugiej i trzeciej oczekiwała takiej pomocy wyłącznie od rodziców. Prawdopodobnie wynika to z tego, iż w związkach o większym nasileniu agresji przemoc partnera może przejawiać się w zabieraniu pieniędzy, odmowie ich dawania bądź w wymuszaniu na kobiecie próśb o nie. Częściej doświadczając takiej sytuacji, osoby z pierwszej grupy, niejako przełamując barierę wstydu, w większym stopniu oczekują pomocy materialnej nie tylko od najbliższych osób, ale również od dalszej rodziny.

Dyskusja nad wynikami

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, iż kobiety w rozmaitym stopniu poszkodowane różnią się w zakresie wielkości sieci wsparcia społecznego. Te bardziej krzywdzone uzyskują pomoc częściej i od większej liczby osób. Wśród pomagających są przede wszystkim członkowie najbliższej rodziny (rodzice, dzieci), ale również sąsiedzi i ksiądz oraz profesjonaliści — psycholodzy. Pozwala to wysunąć hipotezę, że kobiety zwracają się o pomoc głównie do rodziny, a z kolei obserwowanie przez bliskich agresji mobilizuje ich do udzielania im pomocy.

Badane, określając stopień satysfakcji z uzyskanej pomocy, niezależnie od nasilenia doświadczanej agresji, najwyżej oceniały pomoc rodziców i dzieci. Przy czym kobiety najmniej krzywdzone najbardziej zadowolają wsparcie własnych dzieci. Prawdopodobnie wiąże się to z tym, że w sytuacji niewielkiej agresji o charakterze wyłącznie werbalnym zaangażowanie dzieci w udzielanie wsparcia nie wymaga od nich dużego obciążenia psychicznego. Kobiety zatem, nie mając wyrzutów sumienia z tego powodu, czerpią większe zadowolenie z uzyskanej pomocy.

Oczekiwania większego wsparcia w każdej z badanych grup dotyczą przede wszystkim rodziców. Pomoc natomiast pozostałych osób z kręgu rodzinnego i pozarodzinnego raczej satysfakcjonuje badanych, choć te bardziej krzywdzone częściej oczekują więcej wsparcia od przyjaciół. Może to wynikać z ich tak dramatycznej sytuacji, że pomoc ograniczona tylko do kręgu rodzinnego okazuje się niewystarczająca dla poradzenia sobie z tym problemem i z emocjami, jakie budzi.

Wyniki badań świadczą, iż osoby z trzech wyodrębnionych grup w równym stopniu podejmują konkretne działania w celu uzyskania pomocy. Przy czym te bardziej krzywdzone zwracają się najczęściej do rodziców, w mniejszym zaś stopniu do dzieci i przyjaciół. Kobiety mniej krzywdzone poszukują przede wszystkim wsparcia rodziców i dzieci, być może z tego powodu, że radzą sobie z tym problemem same, ewentualnie przy pomocy najbliższej rodziny, będącej niejednokrotnie świadkiem zaistniałej sytuacji. Dopiero wzrost stopnia agresji mobilizuje je do poszukiwania wsparcia szerszego grona osób.

Na podstawie przeprowadzonych badań można wysunąć wniosek, iż kobiety, niezależnie od nasilenia agresji partnera, za najważniejsze, najbardziej oczekiwane źródło wsparcia społecznego uznają rodziców i dzieci, przy czym zależy im przede wszystkim na wsparciu emocjonalnym z ich strony. Rodzice są również osobami, z którymi badane chciałyby rozmawiać, aby lepiej zrozumieć sytuację (wsparcie poznawcze), oraz od których oczekują konkretnych rad i wskazówek (wsparcie instrumentalne).

Kobiety mniej krzywdzone, w porównaniu z doświadczającymi większej agresji partnera, oczekują od przyjaciół bardziej wsparcia poznawczego niż emocjonalnego. Prawdopodobnie ma to związek z tym, iż badane z tej grupy raczej nie czują się bezradne (jak bywa w wypadku ofiar silnej agresji), lecz chcą analizować swoją sytuację, rozmawiać na jej temat. Okazywanie im uczuć przez przyjaciół jest ważne, ale konstruktywna analiza problemu jest dla nich istotniejsza.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że najważniejszym źródłem wsparcia dla kobiet doświadczających agresji partnera, niezależnie od jej nasilenia, jest przede wszystkim najbliższa rodzina — rodzice i dzieci — od której oczekują głównie wsparcia emocjonalnego, oraz grono przyjaciół. I właśnie przede wszystkim rodzice i przyjaciele powinni być najbardziej wyczuleni na potrzeby kobiet tak, aby ofiarowana im pomoc była jak najbardziej efektywna, trafna zarówno jakościowo, jak i pod względem ilościowym.

Uzyskane wyniki prowadzą do wniosku, iż wraz z nasileniem doświadczanej agresji rozszerza się krąg osób, w tym również profesjonalistów, od których kobiety oczekują pomocy. Osoby zajmujące się problematyką przemocy z racji wykonywanego zawodu — psycholodzy, pedagodzy, doradcy rodzinni — w kontakcie z ofiarą agresji powinni skoncentrować się na przekonaniu kobiety, że jest akceptowana i ktoś się o nią troszczy, by odczuła, że może opowiedzieć szczegółowo o swoich przeżyciach i miała pewność, że może liczyć na pomoc (Browne, Herbert, 1999).

Bibliografia

- Bartosz B., 1992: *Znaczenie społecznego wsparcia w przezwyciężaniu problemów*. W: „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace Psychologiczne”. T. 28. Wrocław, s. 40—50.
- Browne K., Herbert M., 1999: *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. Warszawa.
- Frączek A., 1979: *Czynności agresywne jako przedmiot studiów eksperymentalnej psychologii społecznej*. W: *Studia nad psychologicznymi mechanizmami czynności agresywnych*. Red. A. Frączek. Wrocław.
- Gelles R. J., Straus M., 1979: *Determinants of Violence in the Family: Toward a Theoretical Integration*. In: *Contemporary Theories about the Family*. Ed. W. Burr, R. Hill, I. Nye, I. Reiss. New York.
- Piekarska A., 1986: *O pomiarze agresywnych ustosunkowań i czynności w rodzinie*. W: *Studia nad uwarunkowaniami i regulacją agresji interpersonalnej*. Red. A. Frączek. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk.
- Sęk H., 1986: *Wsparcie społeczne — co zrobić, aby stało się pojęciem naukowym*. „Przegląd Psychologiczny”, nr 38, s. 791—799.

- Sęk H., 1997: *Rola wsparcia społecznego w sytuacji kryzysu*. W: *Oblicza kryzysu psychologicznego i pracy interwencyjnej*. Red. D. Kubacka-Jasiecka, A. Lipowska-Teutsch. Kraków.
- Solomon S. D., Smith E., Robins L., Fischbach R., 1987: *Social Involvement as a Mediator of Disaster Induced Stress*. „Applied Journal of Social Psychology”, vol. 17, s. 1092—1112.
- Stanik J. M., Erenbrod R., 1980: *Zastosowanie Skali Agresji Buss — Durkee (SABD) w diagnostyce psychologicznej*. W: *Wybrane techniki diagnostyczne w psychologii klinicznej*. Red. J. M. Stanik. Katowice.